

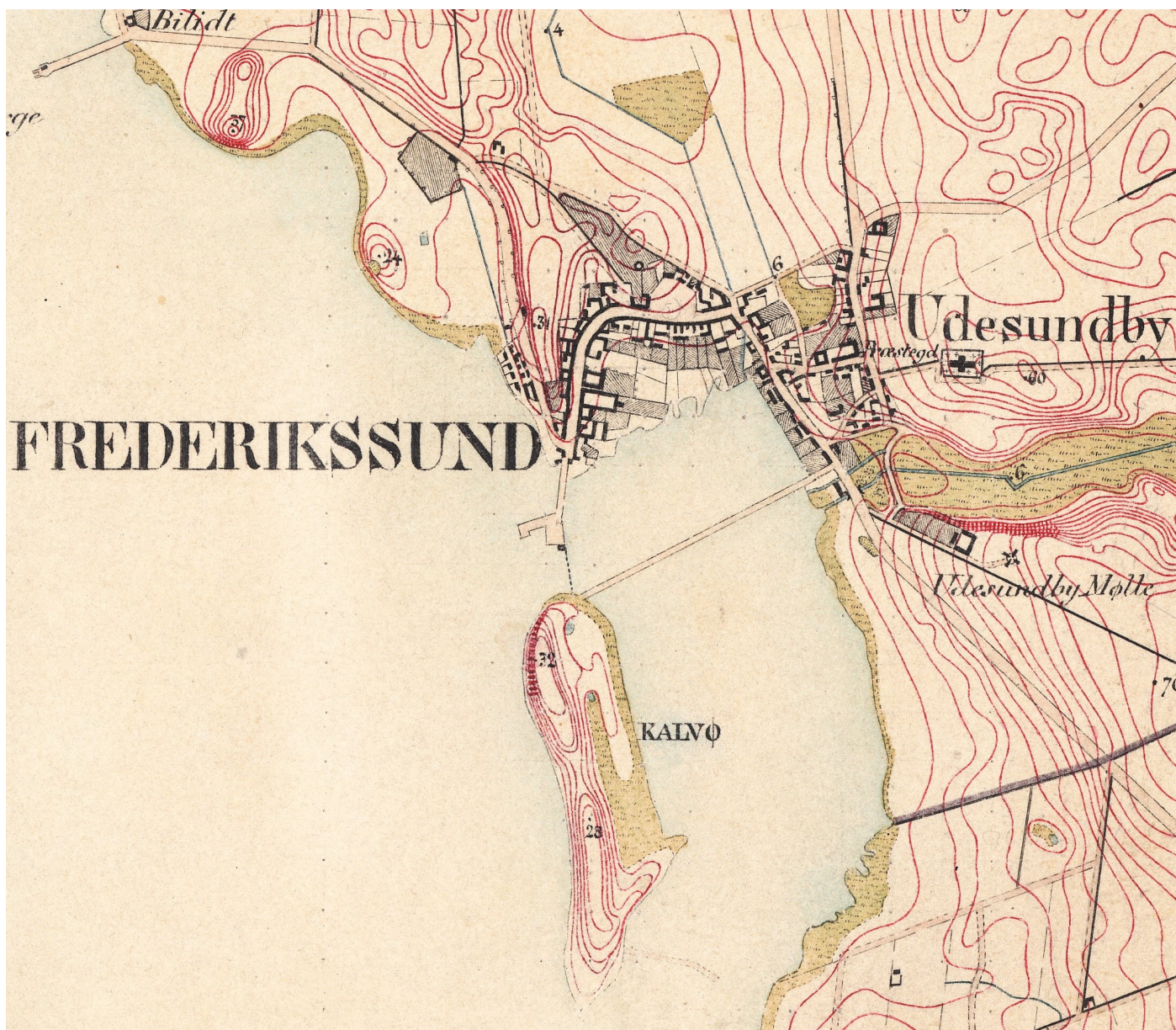
17. august 2022

Frederikssund og vandet: En by i fjorden

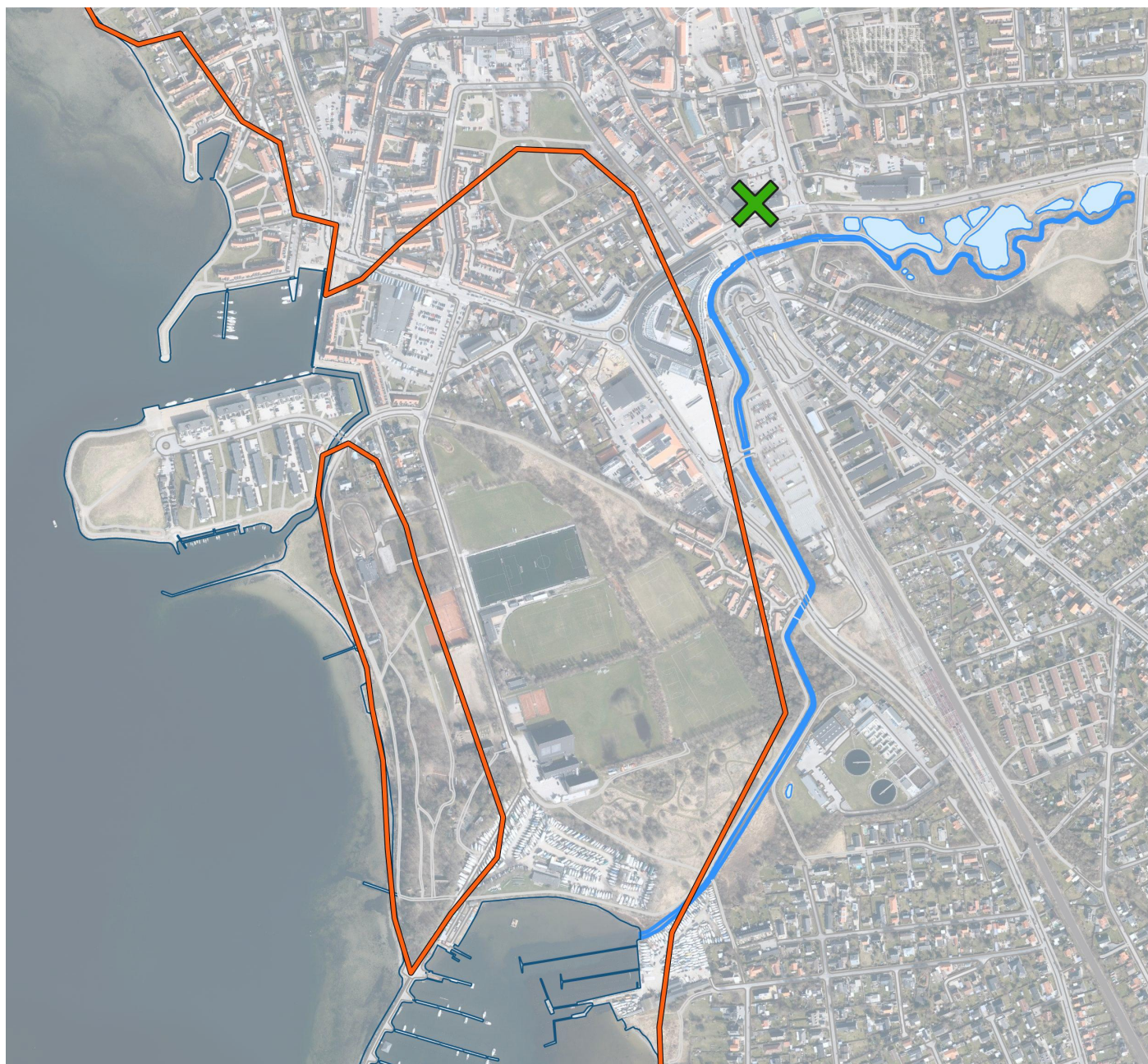
Store dele af Frederikssund midtby var for 170 år siden en del af Roskilde Fjord. Havde det ikke været for driftige folk i midten af 1800-tallet, havde Frederikssund set helt anderledes ud i dag, og man ville ikke kunne gå tørskoet på Bløden, A. C. Hansensvej og i Frederikssundhallen. Og Kalvøen ville stadig være en ø.

I 1845 var området mellem jernbanen og Kalvøen fjord. Inddæmningen af arealet var næsten 25 år undervejs, og skulle vise sig at få stor betydning for Frederikssund by. Inddæmningen er grunden til, at midtbyen i Frederikssund ligger lavt i forhold til vandet - flere steder sågar under havets overflade. Og det er årsagen til, at bymidten i dag har udfordringer ved stormflod og havvandsstigninger.

Da man i 1840'erne fik ideen til at indvinde land til Frederikssund by, havde man ikke havvandsstigninger og stormfloder i tankerne. Det var andre praktiske problematikker, som jordbrug og håndtering af ildelugtende spildevand, der gjorde sig gældende.

Historiske kort viser hvordan Frederikssund by har udviklet sig. Fastlandet og Kalvøen blev senere forbundet ved indvundet land, og åen måtte ledes syd om byen.

— Omtrentlig kystlinje 1845
 X Gården "Amsterdam"
 — Sillebro Å

Lufffoto fra 2021 med optegning af kystlinje fra 1845. De grønne kryds viser placeringen af den gamle gård, Amsterdam, der i midten af 1800-tallet var den sydligste gård i landsbyen, placeret tæt på kysten og åen.

En læge, en købmand og en graver fik tørlagt Bløden

På hjørnet af Jernbanegade, Ågade og Bakkegade, lå en gård med navnet Amsterdam. Gården var den sydligste i landsbyen Udesundby, placeret tæt på kysten. I 1846 var det snedkermester Laurits Jensen, der ejede Amsterdam. Størstedelen af gårdens jorder var på Kalvøen. Ved lavvande var jordbrugsarbejdet ikke et problem, for da kunne kreaturer og heste vade over til øen gennem det lave vand. Det var straks værre ved højvande, for da måtte der bruges båd. Det var

derfor nærliggende for Laurits Jensen at tørlægge området mellem fastlandet og Kalvøen. Det lavvandede område var i forvejen ikke populært, for meget af byens spildevand havnede her, hvilket betød, at der ofte stank forfærdeligt.

Snedkermesterens plan for at løse problemet var at bygge dæmninger. Han byggede en dæmning fra Kalvøen ind til land, der mødte fastlandet lidt nord for der, hvor Sillebrocenteret ligger i dag. Denne dæmning dannede - sammen med en dæmning fra havnen til Kalvøen - et nyt område, der kunne indvindes (i dag Mågevej og Vibevej).

Det inddæmmede område, som blev kaldt "Den lille Bløde", var nu afskåret fra fjorden og åen og blev derfor fyldt med stillestående slam og det spildevand, som blev udledt fra Udesundby og købstaden Frederikssund. Det gav forfærdelige lugtgener i området, særligt om sommeren. Man frygtede nu for 'mudderpørens' sundhedsmæssige farer. Og da enten pengene eller lysten til projektet slap op hos Laurits Jensen i 1866, solgte han sin gård og indvindingsrettighederne til garver Verdelin. Borgerrepræsentationen lavede en aftale med Verdelin om, at kommunen skulle sørge for udtørringen af den lille Bløde, mens Verdelin skulle stå for resten. Kommunen fik dog betænkeligheder ved økonomien og solgte sin del af projektet til læge Conrad Ussing, som fik rettighederne for et symbolsk beløb.

Med Ussings overtagelse af projektet kom der gang i indvindingen. Læge Ussing gik sammen med købmand Bendahl og garver Verdelin, og sammen fik de tre løst den store opgave på få måneder. De fik givet åen dens nuværende forløb og opførte en vindmølle ved havnen, som gennem et system af grøfter og en sneglepumpe drevet af vindmøllen afvandede hele det indvundne område. På den måde blev grundlaget for store dele af Frederikssund midtby til efter mange års arbejde med inddæmningen mellem fastlandet og Kalvøen.

Maleri fra ca. 1850. I midten af billedet ses "den lille Bløde". Området er inddæmmet med to diger, men er endnu ikke tørlagt. Maleren står i nærheden af kirken og ser ned ad Kirkegade, der munder ud i den tværgående gade (i dag Jernbanegade). I højre side af billedet og længere væk end Jernbanegade ses husene omkring Østergade og helt bagest ud mod fjorden ses husene omkring Havnegade. Lokalthistorisk Arkiv Slangørup.

Kom med på byvandring

Torsdag den 18. august kl. 19.00 er der byvandring med Anker Riis fra kommunens planafdeling. Her kan du høre om projektet "Frederikssund møder vandet – livet mellem by og fjord". Mødested på Bløden ved den blå informationssøjle (ved legepladsen).

Tirsdag den 23. august kl. 19.00 kan du komme med på byvandring med arkivar Anne-Marie Jørgensen. Her kan du få historien om hvordan Frederikssund midtby engang var fjord, og Kalvøen rent faktisk var en ø.

Mødestedet er ved den blå infosøjle i Jernbanegade foran Kultur-arkivet. (Jernbanegade 24).

Kom med din mening - hvad synes du Frederikssund har brug for?

Frederikssund Kommune er i gang med et projekt, der skal beskytte Frederikssund midtby mod den stigende vandstand og fremtidige stormfloder. Hvis du har idéer til, hvordan kystbeskyttelsen i Frederikssund by skal se ud eller hvad den skal kunne – så log ind på vi.skaber.frederikssund.dk og beskriv din idé til projektet "Frederikssund møder vandet – livet mellem by og fjord". Vi samler op på alle de input, der kommer.

Fakta

Amsterdamhusene på Østkajen i Frederikssund Havn er opkaldt efter den gamle gård, Amsterdam. Her boede snedkermester Laurits Jensen, som var idémanden bag inddæmningen. Navnet Amsterdam kommer af Amstelledam: ame = vandløb, stelle = sted, dam = dæmning. Gården Amsterdam fik sandsynligvis sit navn i 1700-tallet pga. den dæmning, der var bygget på tværs af Udesundby Å (i dag Sillebro Å), så der kunne drives en vandmølle.

Kilde: Knud B. Christoffersen, 1986, Købstaden Frederikssunds historie 1801-1970, 1. bind: 1801-1900, Forlaget Thorsgaard.